

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ.

У статті розглянуто основні засади й принципи Болонського процесу, проаналізовано відповідність вищої освіти України його вимогам із урахуванням інтеграційних процесів нашої системи до європейського освітнього й наукового простору, а також обґрунтовано необхідність гуманізації освіти шляхом запровадження викладання нових наукових дисциплін (у тому числі праксеології, синергетики, соціоніки та ін.).

Процес об'єднання Європи та його поширення на інші країни супроводжується формуванням спільного освітнього й наукового простору, розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах всього континенту.

Проаналізуємо безпосередньо Болонський процес та його головні компоненти. Інтеграційний процес у науці й освіті має дві складові:

1) формування співдружності провідних європейських університетів під егідою Magna Charta Unithersitatum (Великої Хартії Університетів) [1, С. 119];

2) об'єднання національних систем освіти й науки у європейський простір із єдиними вимогами, критеріями та стандартами.

Головна мета цього процесу — консолідація зусиль наукової та освітньої, громадської й урядів країн Європи для суттєвого підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки та вищої освіти у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи в суспільних перетвореннях.

Болонському процесові передували розробка й підписання представниками країн Європи Лісабонської конвенції «Про визнання кваліфікацій для системи вищої освіти європейського регіону» (1997 р.) [1, С.123] та Сорбонської декларації «Про узгодження структури системи вищої освіти в Європі» (1'98 р.) [1, С.141]. Безпосередньо Болонський процес на рівні європейських держав започатковано 19.06.1999 р. шляхом підписання Болонської декларації 29-ма міністрами освіти.

Цей документ узгоджував спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти для країн-учасниць і передбачав створення єдиного європейського освітнього та наукового простору до 2010 р. (у межах якого мають діяти єдині вимоги щодо визнання дипломів про освіту, працевлаштування та мобільності громадян, що істотно підвищить конкурентоспроможність європейського ринку праці й освітніх послуг). Цей документ декларував:

— прийняття загальної системи порівняльних освітньо-кваліфікаційних рівнів, зокрема через затвердження додатка до диплома [2, С.52];

— запровадження в усіх країнах двох циклів навчання за формулою «3+2» (бакалаврський цикл має тривати не менше трьох років, магістерський — двох);

— створення систем кредитів відповідно до європейської системи трансферу оцінок, включаючи постійне навчання (ECTS);

— сприяння європейській співпраці щодо забезпечення якості освіти, розробку порівняльних критеріїв і методів оцінки якості;

— усунення перешкод на шляху мобільності студентів і викладачів у межах визначеного простору.

Празьке комюніке (19.01.2001 р.), яке підписали представники 33-х країн Європи, затвердило наступний етап Болонського процесу. Головні рішення: постійне навчання протягом життя, мотивоване залучення студентів до навчання, сприяння підвищенню привабливості та конкурентоспроможності європейського простору вищої освіти для інших регіонів світу — основні важливі елементи Європейського простору вищої освіти.

Наступний етап Болонського процесу проходив у м. Берліні 18—19.09.2003 р., коли було вирішено поширювати загальноєвропейські стандарти й вимоги на докторські ступені; запропоновано формулу триступеневої освіти (3—5—8), згідно з якою не менше трьох років відводиться для отримання рівня «бакалавр», не менше 5 років — «магістр» і не менше 8 років — «доктор філософії». Особливу увагу було приділено важливості контролю й дотримання європейських стандартів якості освіти на всьому просторі, згідно з вимогами Європейської мережі з гарантування якості (ENQA). Розроблено додаткові модулі, курси та навчальні плани з європейським змістом, відповідною орієнтацією й організацією.

З огляду на глибокі національні традиції освіти й науки Україні непросто відмовитися від багатьох переваг вітчизняної системи, наприклад від двох учених ступенів, у перспективі — від Вищої атестаційної комісії як державного органу контролю за стандартом наукових ступенів та ін.

Отже, Болонський процес — це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищі навчальні заклади Європи. Мета — створення європейського наукового й освітнього простору, для досягнення якої вирішено:

- прийняти зручні та зрозумілі градації дипломів, ступенів і кваліфікацій;
- запровадити двоступеневу структуру вищої освіти;
- ввести визнаний на європейському просторі вчений ступінь доктора філософії;
- використовувати єдину систему кредитних одиниць;
- запровадити уніфіковані і взаємно визнані додатки до диплома;
- напрацьовувати, підтримувати й розвивати європейські стандарти якості відповідно до вимог ENQA;

— усунути наявні перешкоди для збільшення мобільності студентів, викладачів, дослідників і управлінців вищої школи.

На всіх етапах Болонського процесу було проголошено, що це процес добровільний, поступовий і відкритий, що ґрунтується на цінностях європейської освіти й культури й не нівелює національні особливості освітніх систем.

Враховуючи всі «за» і «проти», для країн, які прагнуть до економічного й суспільного розвитку та вступу до Європейського Союзу, в тому числі і для України, альтернативи Болонському процесу немає.

Аби стати повноправним членом Європейської спільноти, Україні треба здійснити суттєві перетворення в системі вищої освіти й науки. І найважливіше при цьому — ґрунтовний порівняльний аналіз вітчизняної системи за європейською (болонською) моделлю. Результати аналізу допоможуть визначити, що саме потрібно змінити в нашій системі й започаткувати відповідні реформи.

Визначимо основні напрямки структурного реформування вищої освіти України з огляду на Болонський процес. Україні важче, ніж будь-якій іншій державі, котра не має таких глибоких традицій у галузі фундаментальної природничої, економічної, інженерної освіти, приєднатися до багатьох загальноєвропейських рішень, нівелюючи власні багатовікові напрацьовування в цій галузі. Вітчизняна освіта дала економіці фундаторів теорії потреб І. Вернадського та М. Туган-Барановського, автора космогенної теорії економічного розвитку С. Подолинського, засновника української праксеології Е. Слуцького й багатьох інших. Тому Україна має право пропонувати європейському співтовариству свої доробки, досягнення, бачення проблем. Тобто потрібно досягати гармонійного поєднання європейських нововведень і кращих вітчизняних традицій.

Проте Україна ще має складні проблеми, розв'язання яких є актуальним, а саме:

- надлишкова кількість навчальних напрямів і спеціальностей;
- недостатнє визнання у суспільстві рівня «бакалавр» як кваліфікаційного, його незатребуваність вітчизняною економікою;
- тенденція до погіршення якості вищої освіти;

- збільшення розриву зв'язків між сферою освіти та ринком праці;
- не виправдане непорозуміння щодо рівнів спеціаліста й магістра;
- складна, порівняно із загальноєвропейською, система наукових ступенів;
- невизначеність такої ланки освіти, як технікуми й коледжі;
- проблема відповідності системи підвищення кваліфікації та перепідготовки потребам ринкової економіки;
- університети України не є в достатній мірі методологічними центрами, новаторами суспільних перетворень, мають низький рівень автономії.

Ці та інші перешкоди погіршують розпізнавання вітчизняної системи вищої освіти зовнішнім світом, знижують мобільність студентів, викладачів і науковців у межах європейського освітнього простору та ринку праці.

Головне для України — повний, постійний, прозорий та об'єктивний моніторинг, контроль та оцінка якості освіти й акредитація не лише навчальних закладів і спеціальностей, а й освітніх програм.

Основною метою підписаних документів є полегшення доступу мешканцям кожної держави Європи і студентам навчальних закладів до освітніх ресурсів та ринків праці інших країн. Для досягнення цього мають працювати три необхідні та достатні принципи, що, на жаль, найважче виконати в нашій державі: мобільність членів освітянського простору; привабливість освітянських послуг та можливість працевлаштування. Ці принципи є прерогативою держави, й у вітчизняних умовах вони можуть бути виконані в процесі соціо-економічного інтегрування нашої країни в європейський простір.

На цьому шляху ми повинні визнати гуманізацію освіти як необхідність. Таким чином ми зможемо запровадити нові науки в університетах, такі як праксеологія, синергетика, соніоніка та багато інших.

Інтеграційні процеси, які відбуваються в Європі у вищій школі та в науці, останніми роками є частиною загального розвитку життєдіяльності людини і суспільства. Вони зумовлені вступом людства до нового типу цивілізації, опануванням нових способів та різновидів прогресу, що є результатом глобалізації суспільного розвитку, переходу від індустріальних науково-інформаційних технологій виробництва, що ґрунтуються на знаннях, тобто на інтелектуальній власності. Інтеграційні процеси пов'язані з модернізацією освіти в прямій її фундаменталізації. Вони потребують корекції спрямованості навчального процесу від простого навчання в освітньому закладі до вироблення у людини розуміння необхідності та вміння навчатись упродовж життя. Нові напрями потребують нового підходу до педагогічної системи, яка має стати особистісно-орієнтованою педагогічною системою, тобто людиноцентристською, а також педагогікою толерантності. Це означає, що потрібно побудувати систему безперервного навчання (освіти) упродовж життя, тобто слід виховати нову людину, яка постійно навчається, пізнає. [8, С. 25]

Тим часом у ХХІ ст. Європа знань-це важливий фактор соціального розвитку, який може забезпечити всім її громадянам необхідний рівень компетентності для відповіді викликам нового тисячоліття; допомогти усвідомити спеціальність цінностей і приналежність до єдиного соціального культурного простору. Роль освіти та співробітництва у цій сфері загально визначена й першочергова.

Країни Європи не шкодують зусиль для вдосконалення своєї вищої освіти, створення для молоді ширших шляхів для саморозвитку в досягненні успіхів на ринку праці. У зв'язку із цим найбільш цікавим і перспективним процесом у сфері вищої освіти є, якраз, Болонський процес. [9, С. 18]

Як визначив экс-міністр освіти і науки В. Кремень, «Україна має намір приєднатися до Болонської конвенції як у формальному, так і у змістовому відношенні. І це вимагає від нас кращих знань про зарубіжну освіту. Ми повинні влитися в європейський освітній простір з тим, щоб не залишитися поза Європою не тільки в освіті, а й у житті в цілому.». [10]

На сучасному етапі Міністерство освіти і науки визначає основні завдання у галузі вищої освіти виходячи з вимог і принципів Болонської декларації.

За цих умов функціонування вищої освіти ґрунтується на збереженні досягнень та традицій національної вищої школи, інтеграції системи вищої освіти у європейський освітянський простір, змінюються акценти щодо результативності діяльності вищого навчального закладу. Змінюються акценти щодо результативності діяльності вищого навчального закладу. Ключовим завданням є орієнтація вищих навчальних закладів на кінцевий результат: знання, уміння та навички випускників, що повинні бути застосовані й використані на користь держави.

Болонський процес – це зближення націй, народів, держав через створення спільного економічного, інформаційного, освітнього та наукового простору Європи; перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій і формування суспільства знань.

Суть Болонського процесу полягає у формуванні на перспективу загальноєвропейської системи вищої освіти, названої Зоною європейської вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування.

У сучасних умовах в Україні формується широкий вибір вищих навчальних закладів за умови конкурсного відбору, формами і методами навчання, вартістю навчання тощо. Підготовку фахівців здійснюють вищі навчальні заклади як державної, так і недержавної форми власності, що створюють своєрідний ринок освітніх послуг.

Ринок освітніх послуг є сферою обігу або системою економічних відносин із приводу купівлі-продажу освітніх послуг. Для цього виду ринку обов'язкові три компоненти – покупець, продавець, товар. Кожен з них пов'язаний з категоріями попиту, пропозиції і ціни. За своєрідністю реалізованого товару цей ринок безпосередньо належить до ринку послуг, але тісно пов'язаний і взаємодіє з іншими видами ринку: робочою силою, інформацією, товарів. [11, С. 74]

Аналізуючи стан розвитку ринку освітніх послуг, необхідно зазначити, що на протязі останніх років існує певна стабільність у розвитку освітніх закладів.

Оскільки ринок освітніх послуг є саморегульованою системою, тому при входженні України до Болонського процесу, на нашу думку, він оптимізує кількість навчальних закладів, кількість бажаючих одержати освітні послуги, кількість напрямів підготовки, тощо.

Сьогодні в Україні сформовані законодавча та нормативна бази щодо регулювання й контролю наукової сфери та освітянської галузі [3-7]. Але процес удосконалення та розвитку триває. Майбутнє України пов'язане з Європою, відтак надання високої оцінки національній системі освіти не має стримувати її подальше реформування. Таким чином, уже сьогодні спостерігаються позитивні тенденції євроінтеграції у сфері гуманізації освіти, як було визначено у статті.

Заявлений нашою державою європейський вибір є свідченням того, що Україна у своїй соціально-економічній політиці орієнтується на вищі стандарти світового досвіду, який може привести до прогресу на шляху прискорення зростання конкурентоспроможності національної економіки та поліпшення якості життя народу.

Література

1. Болонський процес: документи / Укладачі: З.І. Тимошенко, А.М. Грехов, Ю.А. Гапон, Ю.І. Палеха. - К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2004. - 169 с. —С. 119-141.
2. Болонський процес: модель структури додатка до диплома / Укладачі: З.І. Тимошенко, О.І. Козаченко, Ю.А. Гапон, Ю.І. Палеха. — К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2004. - 73 с. - С. 52.
3. Закон України «Про вищу освіту», 17.01.2002.
4. Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю», 04.11.2004.
5. Закон України «Про дошкільну освіту», 11.07.2001.

6. Закон України «Про загальну середню освіту», 13.05.1999.
7. Закон України «Про освіту», 23.05.1991.
8. Собко В. Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю «Бухгалтерський облік (контроль), аналіз і аудит» // Бухгалтерський облік і аудит: – 2004. – №6. – С. 25-30.
9. Вульфсон Б.Л. Стратегія розвитку образования на Западе на пороге XXI века. – Г.: Изд-во УРАО, 1999. – 208 с.
10. Сбруєва А. Болонський процес: пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності європейської вищої школи // Шлях освіти – 2002 – №2 –с. 18-21.
11. Кремень В. Філософія освіти XXI століття // Шлях освіти – 2003 – №2 – с. 2-5

УДК 378 . 4 . 09

Лешак Т.В.

***ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ У
ЛЬВОВІ УКРАЇНСЬКОГО ТАЄМНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1920–25) НА ТЛІ
ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ***

У статті розглядається ретроспективний погляд на розвиток на організаційні і дидактичні аспекти самоорганізації українців у сфері вищої освіти в умовах політико-культурної ізоляції.

Ретроспективний погляд на розвиток вищої освіти в Україні свідчить, що невід'ємне право людини на освіту незалежно від статі, суспільного статусу, етнічної і релігійної приналежності нерідко ставало жертвою суспільно-політичних та етнокультурних конфліктів і непорозумінь, а боротьба за це право переросла межі суто організаційного аспекту проблеми. Зокрема, українські (М. Кордуба, В. Мудрий, Б. Ступарик) та польські (Й. Драус, Д. Дринда, Б. Ячевський) дослідники, вивчаючи особливості освітнього середовища Польської держави у міжвоєнний період, звертали увагу насамперед на факти та явища етнополітичного і юридичного характеру. Не уникаючи їх, автор цієї статті має на меті проаналізувати організаційні і дидактичні аспекти самоорганізації українців у сфері вищої освіти в умовах політико-культурної ізоляції.

Розпад Австро-Угорської монархії, відновлення польської і тимчасово української національної державності, воєнні дії польсько-української війни помітно вплинули на статус Львівського університету, навчальний процес і наукову роботу. Після перемоги над українцями у 1919 р. польська окупаційна влада намагалася закріпити свої позиції у Львові. Одним із засобів реалізації цієї мети була протидія прагненням українців реалізовувати право свого народу на вищу освіту, і як наслідок – виховувати власну національну інтелігенцію. Поодинокі заяви урядовців про можливе заснування в майбутньому українського університету носили декларативний характер, оскільки виголошувалися для демонстрації Раді Послів Антанти атмосфери національної толерантності у Польській державі. Кінцевою метою цієї дипломатичної гри було міжнародне визнання юрисдикції над Галичиною Речі Посполитої [5].

До березня 1923 р. Галичина офіційно перебувала під юрисдикцією Ради Послів Антанти, однак польська влада відразу ж після розпаду Австро-Угорщини восени 1918 року включила її до правового поля своєї держави. Адміністрація університету беззастережно визнала зверхність польської державної влади. Через рік було затверджено нову назву закладу – Університет Яна Казимира у Львові [1; 2].

15 вересня 1920 р. вступив у дію Закон про вищі школи Другої Речі Посполитої, який надавав університетам обмежену автономію [7, С. 43]. Головним завданням вузів визнано "служіння науці та батьківщині, поширення найновіших досягнень науки, підготовку молоді до практичних професій". Зберігалася організація навчання за